

UDC (УДК) 159.972.01:616.89-008-053.88

Легка Андріана Іванівна,
викладач кафедри практичної психології
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна)
e-mail: andriana.sushko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5981-6651

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСІБ З НАВ'ЯЗЛИВОЮ ПОВЕДІНКОЮ: КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Розглянуто одну з актуальних методологічних проблем у сучасній психології, яка достатньо не розроблена у практичному плані, а саме дослідження схильності до накопичення в осіб зрілого віку. Розкрито сутність поняття Мессі синдрому, визначено характерні особливості осіб з патологічним накопиченням. Обґрунтовано психодіагностичний інструментарій і подано коротко їх характеристики. Проаналізовано результати емпіричного дослідження системи вияву основних особливостей, які пов'язані з патологічним накопиченням в осіб зрілого віку.

Ключові поняття: нав'язливий стан, патологічне накопичення, Мессі синдром, акізитивні емоції.

Lehka Andriana,
Lecturer of the Department of Practical Psychology,
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)
e-mail: andriana.sushko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5981-6651

EMPIRICAL STUDY OF THE MAIN FEATURES OF PERSONS WITH OBSESSIVE BEHAVIOR: CORRELATION ANALYSIS

Abstract. Introduction. The article is devoted to the coverage of one of the current methodological problems in modern psychology, which is insufficiently developed in practical terms, namely the study of the tendency to accumulation in adults. The essence of the concept of Messi syndrome is revealed, the characteristic features of persons with pathological accumulation are determined. Psychodiagnostic tools are substantiated and their characteristics are briefly presented. The results of an empirical study of the system of manifestation of the main features associated with pathological accumulation in adults are analyzed.

Purpose. The purpose of the article is an empirical study of the psychological features of the manifestation of pathological accumulation in adults and the analysis of the severity of personal qualities associated with Messi syndrome.

Methods. In order to study the characteristics of people with obsessive behavior we used the following psychodiagnostic techniques: "R. Cattell's 16-factor personality questionnaire" (form C) and B. Dodonov's questionnaire "Determination of general emotional orientation".

Results. With the help of correlation analysis we were able to trace the existing positive and negative relationships between personal qualities and acquisition emotions. It has been proven that personal qualities and acquisition emotions are related by directly proportional and inversely proportional correlations.

Conclusion. The results of the empirical study show us the complexity of the phenomenon of pathological accumulation in determining the development of personal qualities and emotional emotions in adults and provides an opportunity to use the identified features in the prevention and correction of relevant conditions.

Key concepts: impaired camp, pathological accumulation, Messi syndrome, active emotion.

DOI 10.32518/2617-4162-2021-2-188-193

Вступ

Кожен хоча б раз перебував у ситуації, коли треба викинути зламану річ, але шкода. В

кожної людини є дорогі для неї предмети, які викликають теплі спогади та приємні емоції. Але, крім таких речей, скажімо привезених із

подорожей сувенірів, сімейні фотоальбоми, є і одяг, що вийшов із моди, і старі меблі, і тріснуті вази тощо. З роками мотлох накопичується і займає дедалі більше місця.

Деякі люди відчувають особливу любов до старих речей і ревно бережуть кожен елемент накопиченої дурниці. Інколи це виходить з-під контролю та згодом збиральництво стає звичкою. Ощадливість перетворюється на нав'язливу манію, а згодом й повноцінну хворобу, яка внесена в реєстр медичних захворювань. Патологічне накопичення старих і непотрібних речей називають синдромом Мессі, що в перекладі з англійської означає «хаос і безлад».

Зазвичай труднощі зі зберіганням речей, які давно не використовуються або, які давно треба викинути, є помітними оточенню тільки в зрілому віці і дуже часто це починається з психічної травми, пов'язаної з втратою дорогої людини, а також втратою роботи чи болісним розлученням.

Аналіз наукових першоджерел свідчить про те, що психологічний зміст поняття «Мессі синдром» характеризується доволі різноманітними підходами та дослідними концепціями. Патологічне накопичення порушує міжособистісну взаємодію, перешкоджає процесу самопізнання та саморозвитку, а також формує негативні риси особистості [1, с. 48].

Такий феномен, як «Мессі синдром» заважає повноцінному життю людини в період дорослості, оскільки впливає на емоційно-вольову сферу особистості та проявляється у різних розладах поведінки.

Фундаментальні засади вияву патологічного накопичення висвітлюються багатьма дослідниками. Онтогенез особистості розглядають С. Андерсон, О. Белугіна, В. Блейхер, Дж. Грей, А. Кларк, І. Крук, Г. Мейнікара, а також В. Самохвалова та Д. Толіна; з'ясування характеристик зрілості виявляли вітчизняні та зарубіжні вчені: Е. Еріксон, А. Реан, Е. Ільїн, Б. Ананьєв, І. Малкіна-Пих, Дж. Ловингер, Ж. Піаже, Л. Колберг, а питання проблеми формування особистості у період зрілості цікавили В. Слободчикова, В. Колюцького, К. Поливанова, Г. Гарелова, Л. Орлова, Б. Ливехуда.

Оскільки особливості синдрому Мессі у зрілому віці вивчені недостатньо, це істотно обмежує можливості психологів щодо корекційної роботи, саме тому *метою* нашої *статті* є емпіричне дослідження психологічних особливостей осіб із проявом нав'язливої поведінки, що може бути спробою для пошуку ефективних психокорекційних заходів з профілактики Мессі синдрому в цій віковій групі загалом.

1. Організація та методики дослідження особливостей осіб із патологічним накопиченням

На основі теоретичного аналізу літератури нами з'ясовано, що патологічне накопичення знижує особистісні ресурси зрілих осіб, зменшує наявність психічних процесів і властивостей у діяльності, порушує міжособистісну взаємодію, утруднює перебіг процесів саморозвитку та самопізнання, формування позитивних особистісних властивостей, сприяє виникненню і закріпленню неефективних схем емоційного реагування та мислення. Тому дослідження особливостей осіб із синдромом Мессі у період зрілості є актуальним проблемним завданням, яке потребує застосування системного підходу з урахуванням їх різноманітних взаємозв'язків, що утворюють відповідні комплекси й мають певні тенденції.

Із метою емпіричного дослідження заявленої проблеми нами досліджено 40 осіб віком від 22 до 47 років, 20 жінок та 20 чоловіків. До групи досліджуваних увійшли підприємці, фермери, особи, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, а також громадяни, котрі проходять службу в збройних силах та органах внутрішніх справ України. Досліджувани були опитані груповим способом, участь взяли добровільно та сприяли проведенню дослідження.

Із метою вивчення особливостей осіб із нав'язливою поведінкою нами використано психодіагностичні методики: «16-ти факторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла» (форми С) [3, с. 31] та опитувальник «Визначення загальної емоційної спрямованості» Б. Додонова [4, с. 124].

Основою тесту Р. Кеттелла є «теорія особистісних рис», згідно з якою особистість описується як така, що складається з стабільних, стійких взаємопов'язаних елементів (властивостей, рис), що визначають її внутрішню сутність і поведінку. Метод психодіагностики особистості Р. Кеттелла є багатовимірною методикою, яка оцінює властивості особистості, а також описує особистісну структуру людини, виявляє особистісні проблеми та допомагає знайти корекційні механізми для вирішення особистісних проблем.

Визначення загальної емоційної спрямованості особистості, прагнення до певних типів переживань, до певної сфери діяльності з метою отримання позитивних емоцій забезпечило нам використання опитувальника «Визначення загальної емоційної спрямованості» Б. Додонова. Установка на відповідний комплекс «бажаних переживань» слугує важливою складовою спрямованості особистості. Б. Додонов виокремлює десять таких комплексів, проте,

використовуючи опитувальник «Визначення загальної емоційної спрямованості» Б. Додднова, нас цікавила шкала емоційної спрямованості за акізитивним типом, оскільки саме акізитивні емоції виникають через інтерес до накопичення, «колекціонування» речей, що виходить за межі практичної потреби в них. На наш погляд, подібний тип спрямованості найбільше наближений і схожий на особливості синдрому Мессі як виду нав'язливої поведінки.

2. Аналіз емпіричних характеристик феномена нав'язливої поведінки в осіб зрілого віку

Розрахунки здійснювалися за допомогою таких статистичних методів обробки емпіричних даних: коефіцієнти кореляції з'ясовувались методом лінійної кореляції Пірсона та програм «Microsoft Excel» і «SPSS 24.0» для Windows.

За допомогою лінійної кореляції Пірсона нами створено плеяду кореляційних зв'язків між факторами особистісних якостей та акізитивними емоціями.

Примітка:

r – коефіцієнт кореляції;

———— зв'язок між станами позитивний;

p – рівень статистичної значимості;

----- зв'язок між станами негативний.

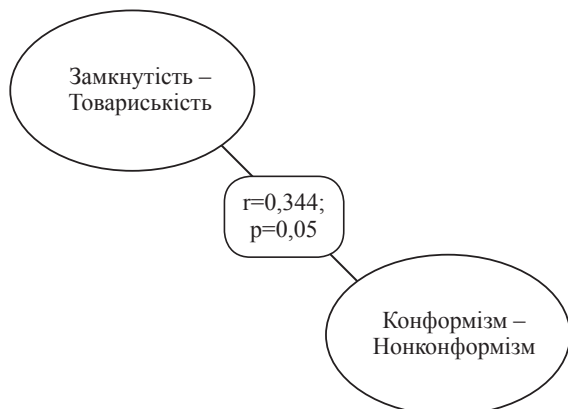

Рис. 1. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором А: «замкнутість – товарищність» та фактором Q2: «конформізм – нонконформізм»

Виявлено, що прямо пропорційний, позитивний зв'язок кореляції існує у замкнутості – товарищності з конформізмом – нонконформізмом ($r=0,344$; $p=0,05$). Це свідчить про те, що зі збільшенням рівня скритності, відособленості, відчуженості, недовірливості, замкнутості порівняно з товарищністю, відкритістю, природністю, невимушеністю збільшується рівень залежності від думки і вимог інших, проходження за громадською думкою, низька самостійність або незалежність, орієнтація на власні рішення, самостійність.

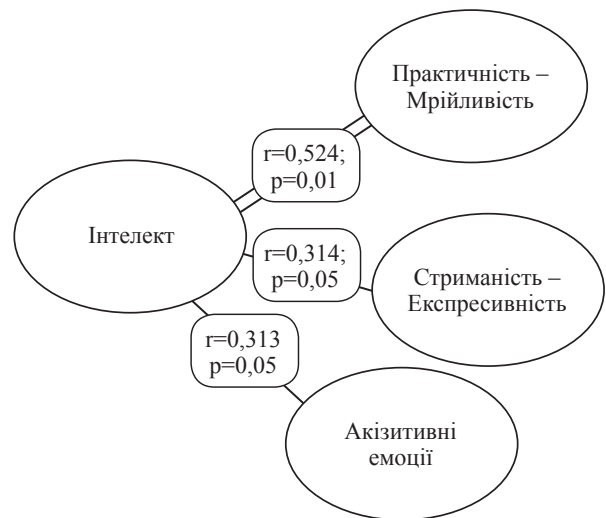

Рис. 2. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором В: «інтелект» з фактором F: «стриманість – експресивність», фактором М: «практичність – мрійливість» та з акізитивними емоціями

У досліджуваних зрілих осіб прямо пропорційний, сильний, позитивний зв'язок кореляції є у інтелекту з практичністю – мрійливістю ($r=0,524$; $p=0,01$), а також слабший з стриманістю – експресивністю ($r=0,314$; $p=0,05$) та акізитивними емоціями ($r=0,313$ $p=0,05$). Отже, зі збільшенням рівня інтелекту збільшується рівень практичності, реалістичності чи орієнтованості на свій внутрішній світ, розсудливості, обережності або захопленості, безтурботності та прояву емоцій, які виникають у зв'язку з інтересом до накопичення, «колекціонування» речей, що виходить за межі практичної потреби в них.

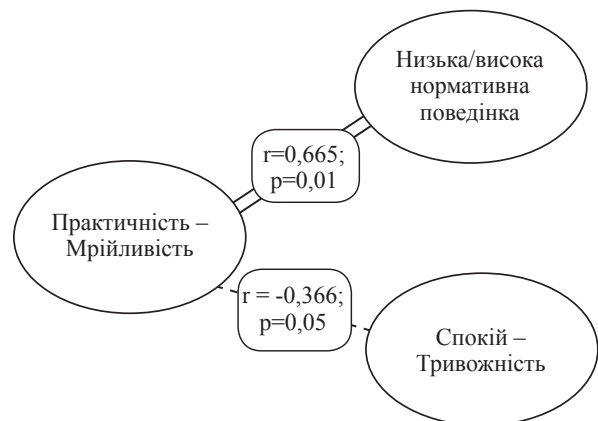

Рис. 3. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором М: «практичність – мрійливість» з фактором G: «низька нормативність поведінки – висока нормативність поведінки» та з фактором О: «спокій – тривожність»

Практичність – мрійливість має наявний прямо пропорційний, сильний, позитивний кореляційний зв'язок із низькою/високою нормативною поведінкою ($r=0,665$; $p=0,01$), що

свідчить про те, що рівень прояву реалістичності чи безтурботності виражено впливає на рівні неорганізованості, безвідповідальності, імпульсивності або відповідальності, стабільності та врівноваженості.

У цих зрілих осіб також можемо простежити обернено пропорційний, негативний зв'язок кореляції у практичності – мрійливості з спокійністю – тривожністю ($r = -0,366$; $p = 0,05$), це свідчить про те, що зі збільшенням рівня практичності чи мрійливості зменшується рівень відчуття безпечності, самовпевненості або занепокоєння, заклопотаності та вразливості.

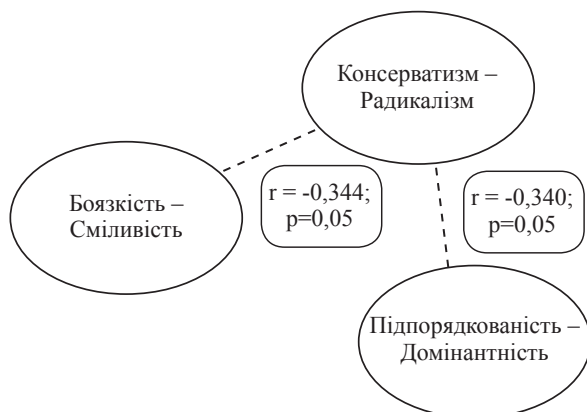

Рис. 4. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором Q1: «консерватизм – радикалізм» з фактором E: «підпорядкованість – домінантність» та з фактором H: «боязкість – сміливість»

Є обернено пропорційний, негативний зв'язок кореляції у консерватизмі – радикалізмі з підпорядкованістю – домінантністю ($r = -0,340$; $p = 0,05$) та боязкістю – сміливістю ($r = -0,344$; $p = 0,05$). Це є показником того, що рівень консерватизму чи радикалізму взаємопов'язаний із поступливістю, тактовністю, лагідністю або самостійністю, незалежністю та сором'язливістю, емоційною стриманістю, обережністю чи схильністю до авантюризму і прояву лідерських якостей.

Рис. 5. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором H: «боязкість – сміливість» з фактором I: «жорсткість – чутливість» та з акзитивними емоціями

Виявлено, що прямо пропорційний, сильний, позитивний зв'язок кореляції є у боязкісті – сміливості з жорстокістю – чутливістю ($r = 0,544$; $p = 0,01$), а це вказує на те, що зі збільшенням таких якостей, як боязкість чи сміливість збільшується прояв самовпевненості, суворості або чутливості та вразливості.

Акзитивні емоції мають наявний обернено пропорційний, негативний кореляційний зв'язок з боязкістю – сміливістю ($r = -0,349$; $p = 0,05$), що свідчить про те, що рівень прояву нав'язливих емоцій виражено впливає на рівні прояву авантюризму, соціальної сміливості, спонтанності або на недбалість щодо ставлення до деталей, нереагування на сигнали про небезпеку.

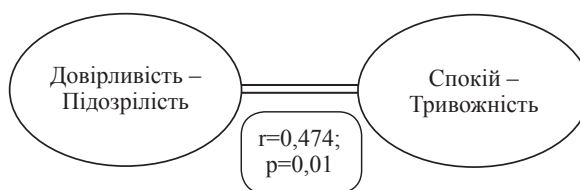

Рис. 6. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором L: «довірливість – підозрілість» та фактором O: «спокій – тривожність»

Прямо пропорційний, сильний, позитивний кореляційний зв'язок був виявлений у довірливості – підозрілості з спокоєм – тривожністю ($r = 0,474$; $p = 0,01$), це вказує на те, що в особи зрілого віку з підвищеною дратівливістю чи підозрілістю буде проявлятися підвищений рівень безпечності, самовпевненості або занепокоєння та вразливості.

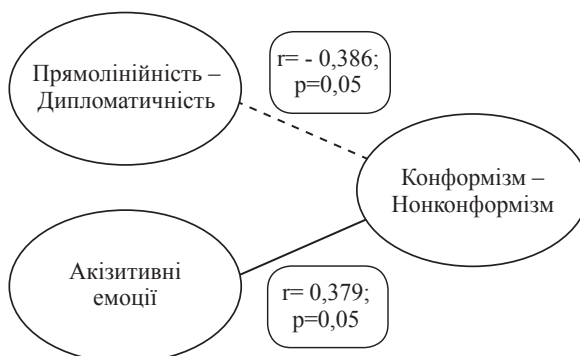

Рис. 7. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором Q2: «конформізм – нонконформізм» з фактором N: «прямолінійність – дипломатичність» та з акзитивними емоціями

Зі збільшенням рівня конформізму – нонконформізму зменшується рівень прямолінійності – дипломатичності, про це свідчить наявний між ними обернено пропорційний, негативний зв'язок кореляції ($r = -0,386$; $p = 0,05$). Також між прямолінійністю – дипломатичністю виявлений прямо пропорційний, позитивний кореляційний зв'язок з акзитивними

емоціями ($r=0,379$; $p=0,05$), це вказує на те, що зі збільшенням рівня акізитивних емоцій підвищується природність, безпосередність, емоційність або вміння знаходити вихід зі складних ситуацій, розважливості.

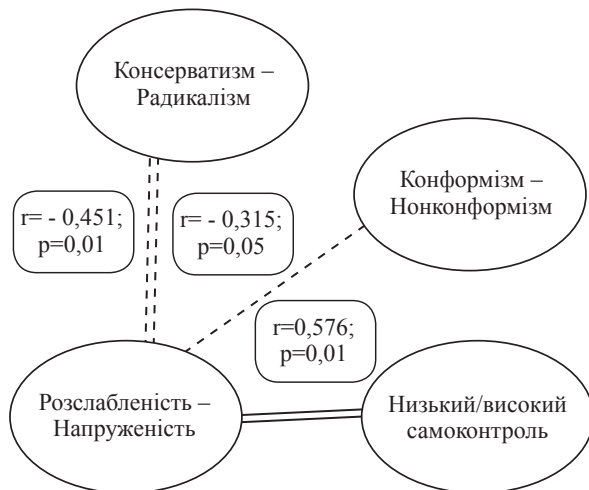

Рис. 8. Плеяда кореляційних зв'язків між фактором Q4: «розслабленість – напруженість» з фактором Q1: «консерватизм – радикалізм», фактором Q2: «конформізм – нонконформізм» та з фактором Q3: «низький самоконтроль – високий самоконтроль»

Також виявлено, що обернено пропорційний, сильний, негативний зв'язок кореляції є у розслабленості – напруженості з консерватизмом – радикалізмом ($r= -0,451$; $p=0,01$) та конформізмом – нонконформізмом ($r= -0,315$; $p=0,05$), це вказує на те, що зі збільшенням таких якостей, як млявість чи напруженість і дратівливість зменшується рівень залежності від думки і вимог групи або орієнтація на власні рішення, зменшується – орієнтація на конкретну реальну діяльність або розвинене аналітичне мислення.

Прямо пропорційний, сильний, позитивний кореляційний зв'язок був виявлений у розслабленості – зібраності з низьким/високим самоконтролем ($r=0,576$; $p=0,01$), це вказує на те, що особи зрілого віку з підвищеною розслабленістю чи зібраністю будуть проявляти підвищений рівень низького чи високого самоконтролю.

Підбиваючи підсумки, виявлено, що зазначені емоції та якості у зрілих осіб віком від 22 до 47 років у результаті кореляційного зв'язку взаємопов'язані, а саме: фактор А із фактором Q2; зв'язок між фактором В із фактором F, фактором М та з акізитивними емоціями; зв'язок між фактором М із фактором G та з фактором O; зв'язок між фактором Q1 з фактором Е та з фактором Н; зв'язок між фактором Н з фактором І та з акізитивними емоціями; зв'язок між фактором L та фактором O; зв'язок між фактором Q2 з фактором N та з акізитив-

ними емоціями; зв'язок між фактором Q4 з фактором Q1, фактором Q2 та з фактором Q3. Відповідно до цього, альтернативна гіпотеза, яку ми висували, підтвердилася.

Висновки

Встановлено, що такі якості особистості, як замкнутість, інтелект, стриманість, низька нормативність, боязкість, підозрілість, підпорядкованість, чутливість, конформізм і розслабленість на виражено високому рівні спостерігаються у чоловіків зрілого віку. Також замкнутість, інтелект, емоційна нестабільність, підпорядкованість, низька нормативність, боязкість, підозрілість, чутливість, мрійливість, дипломатичність, тривожність, консерватизм, низький самоконтроль, розслабленість, а також акізитивні емоції характерні жінкам зрілого віку. Це може бути пов'язано з наявністю в осіб зрілого віку Мессі синдрому, який характеризується недбалим і вкрай зневажливим ставленням до себе і крайньою неохайністю, байдужістю до свого зовнішнього вигляду та вигляду власного житла, відмовою від дотримання норм гігієни, прийнятих у суспільстві, соціальною ізоляцією, апатією, схильністю до накопичення і збирання всяких атрибутів (патологічне накопичення непотрібних, що вийшли з вживання, речей).

Аналіз кореляційних зв'язків між особистісними якостями й акізитивними емоціями у зрілих осіб віком від 22 до 47 років продемонстрував, що зі збільшенням одних рівнів прояву особистісних якостей збільшуються рівні прояву інших або супроводжуються зменшенням. Водночас для зрілих осіб ці рівні є максимально вираженими. За структурою рівнів прояву розглянутих якостей та емоцій кожний стан має власну своєрідну, індивідуальну структуру. Аналогічно і система кореляційних зв'язків між ними є унікальною для кожного з них.

За допомогою кореляційного аналізу ми змогли прослідкувати наявні позитивні та негативні зв'язки між особистісними якостями й акізитивними емоціями. Це ми можемо спостерігати на схемах структури кореляційних зв'язків, які були подані вище. Доведено, що особистісні якості та акізитивні емоції пов'язані між собою прямо пропорційними та обернено пропорційними кореляційними зв'язками.

Результати проведеного емпіричного дослідження демонструють нам складність феномена патологічного накопичення у детермінації розвитку особистісних якостей та акізитивних емоцій у осіб зрілого віку та надає можливість використання виявлених особливостей при профілактиці та корекції відповідних станів, що стане перспективою продовження повномасштабного психологічного дослідження.

Список використаних джерел

1. Белугина О. С. Патологическое накопительство, или синдром Плюшкина: психиатрия и психофармакотерапия им. П. Б. Ганнушкина. 2018. № 03–04. С. 47–50.
2. Коркина М. В., Лакосина Н. Д., Личко А. Е. Психиатрия : учеб. пособ. Москва : МЕДпресс-информ, 2015. 285 с.
3. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. Самара : Издательский Дом «Бахрах», 2011. 97 с.
4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. Психологические тесты : в 2 т. М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2009. 312 с.

References

1. Beluhyna, O. S. (2018). Patolohycheskoe nakopytelstvo, yly syndrom Pliushkyna [Pathological hoarding, or Plyushkina syndrome] Psychiatry and psychopharmacotherapy named after P. B. Gannushkina, 03–04, 47–50 [in Russ.].
2. Korkina M. V., Lakosina N. D., & Lichko A. E. (2015). Psykhyatryia [Psychiatry]. Moscow : MEDpress-inform [in Russ.].
3. Praktycheskaia psykodyahnostyka. Metodyky y testy (2011) [*Practical psychodiagnostics. Methods and tests*]. Samara : Bahrah Publishing House [in Russ.].
4. Praktycheskaia psykodyahnostyka. Metodyky y testy (2009) [*Practical psychodiagnostics. Methods and tests*]. Moscow : VLADOS-PRESS [in Russ.].

*Стаття: надійшла до редакції 15.03.2021
прийнята до друку 09.06.2021
The article: is received 15.03.2021
is accepted 09.06.2021*